

Sanat Eğitiminde Algı Çeşitliliğinin Gestalt İlkeleri ile Uygulanması*

Application Of Diversity Of Perception In Art Education With Gestalt Principles

Öğr. Gör. Evrim SIRMALI

ORCID: 0000-0001-6258-3414 • Bursa Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü, Öğretim Görevlisi • evrim@uludag.edu.tr

-----||Araştırma Makalesi || Research Article

Özet

İnsanın, içinde bulunduğu ortamda varlığını devam ettirebilmek için duyumlarına gereksinimi vardır. Sanatsal ifade ve anlamayı gerçekleştirebilmek için de herkesin duyumsadıklarından farklı şeyler yapması gerekir. İçinde bulunulan ortamdan, kişilerden, nesnelere, simgelerden gelen uyarıların tanınması ve hatırlanması önemlidir. Görsel bilginin algılar aracılığı ile oluşması kişilere ve kişisel deneyimlere göre değişmektedir. Plastik sanatlar alanında eğitim alan öğrencilerin öncelikli olarak görsel algılarını kullandıkları, ancak tek yönlü bir algı birikiminin yaratıcılıklarını geliştirmek için yeterli olmadığı gözlenmiştir. Eğitim süreci boyunca müfredatın, birbirinden farklı dersler yardımı ile “Görsel Algı” yı desteklediği görülür. Motor becerileri ve belleğin geliştirilmesinde; el-göz-beyin koordinasyonunun doğru şekilde yönlendirilmesi önemlidir. Günümüz sanat anlayışı içerisinde oluşturulan yeni medya ortamları nedeni ile algı çeşitliliğinin zenginleştirilmesi öne çıkan bir unsur haline gelmiştir. VR gözlüklerle gerçekleştirilen “Yeni Medya Sanatı” performansları sadece duyuşsal algıların değil, zihinsel ve sezgisel algılarında güçlendirilmesi gerektiğini göstermiştir.

Bir nesneye belli bir süre bakıp daha sonra akılda kalanı çizmeye çalışmak görme biçimi olarak zamanla içinde bulunulan çevreye daha dikkatli bakmayı sağlamaktadır. Özellikle boyutları doğru şekilde fark edebilmek için tek taraflı algı yeterli olmamakta, bütünsel algı sürecinin sağlanabilmesi için Gestalt İlkeleri’nden faydalanmak ve gözde oluşan yanılsamayı dokunsal algıyı devreye sokarak nitel biçimlere dönüştürmek gerekmektedir.

Bu çalışmanın önemi; sanat ve tasarım alanında eğitim alan öğrencilerin birden fazla algıyı birlikte kullanarak oluşturdukları çalışmalarını daha gerçekçi ve yaratıcı şekilde ifade edebilmelerini sağlamaktır. Yaratıcılığın desteklenmesinde önemli bir yere sahip olan algı farklılıklarının geliştirilmesi, öğrencilerle yapılan çeşitli egzersizlerle mümkün olmaktadır. Amaç, bu tür çalışmalarını ve sonuçlarını alanın uzmanlarıyla paylaşmaktır.

Anahtar Sözcükler: Görsel algı, yanılsama, yaratıcılık, dokunsal algı, algı yanılsaması, Gestalt ilkeleri

Abstract

Man needs sensations in order to survive in the environment he is in. In order to realize artistic expression and understanding, everyone needs to do different things from what they feel. It is important to recognize and remember the warnings coming from the environment, people, objects and symbols. The formation of visual information through perceptions varies according to individuals and personal experiences. It has been observed that students studying in the field of plastic arts primarily use their visual perceptions, but a one-way perception accumulation is not enough to develop their creativity. During the education process, it is seen that the curriculum supports “Visual Perception” with the help of different courses. In the development of motor skills and memory; It is important to direct hand-eye-brain coordination correctly. Enrichment of the diversity of perception has become a prominent element due to the new media environments created within today’s understanding of art. “New Media Art” performances with VR glasses have shown that not only sensory perceptions, but also mental and intuitive perceptions should be strengthened.

Looking at an object for a certain period of time and then trying to draw what remains in mind allows to look more carefully at the environment in time as a way of seeing. In particular, one-sided perception is not sufficient to recognize the dimensions correctly, and it is necessary to benefit from the Gestalt Principles in order to provide a holistic perception process and to transform the illusion formed in the eye into qualitative forms by activating tactile perception.

The importance of this study; The aim is to enable students studying in the field of art and design to express their works more realistically and creatively by using more than one perception together. The development of perception differences, which has an important place in supporting creativity, is possible with various exercises with students. The aim is to share such studies and their results with experts in the field.

Key Words: Visual Perception, illusion, creativity, tactile perception, perception illusion, Gestalt Principles

* “Sanat Eğitimi Kapsamında “Görsel Algı” ve Gestalt” adlı poster/bildiriden esinlenerek yazılmıştır.

Giriş

Birey; çevresindeki yaşam hakkındaki bilgileri algı ve duyum vasıtası ile fark eder. Duyum mekanizmamızın yapısını öğrenmek, algılama şeklimizi belirlememizi sağlar. Bilgi edinme sürecinde kullandığımız duyum aslında yaşantımızın hammaddesidir. Bireyin iç ve dış uyarıcılara karşı duyarlılığı, “duyum” olarak karşımıza çıkar. Bu açıdan bakıldığında; “algı”lamanın ilk aşaması olarak değerlendirilir. Duyumdan daha ileri bir adım olan algılama ve algısal süreçler, duyumlarımızın bizde oluşturduğu yaşantının en ufak parçasına kadar anlamlı ve örgütlü şekilde yorumlanmasını sağlar.

Bir bakıma farkındalık olarak tanımlanan “algılama”, hangi yaşta olursak olalım duyumlarımızla aldığımız bilgi birikimleri yorumlama işleminden geçer. Bu sayede hiç tanımadığımız ve daha önce görmediğimiz bir nesnenin karşısında; bilinçsiz olarak daha önce gördüğümüz benzer bir biçim veya formla karşılaştırırız. İşte bu durum; duyumlarımız yardımı ile çevremizi algılamamızı sağlar.

Yukarıda söz ettiğimiz süreç; sanat eğitiminde de karşımıza çıkmaktadır. Özellikle atölye dersinde, öğrencilerin çizim yaparken yalnızca “görsel algı”larını kullandıkları gözlenmiştir. Ancak bu tek yönlü yaklaşım; çizilen objenin formunun, dokusunun ve bazı durumlarda boyutunun algılanmasında eksiklik yaratmaktadır. Özellikle gözde; ışık ve parlamalardan ya da gölgelerin yoğunluğundan oluşan yanılısalar, görsel algının da yanılmasına neden olmaktadır. Bu yanılısamanın ortadan kaldırılması ya da en aza indirilmesi için “dokunsal algı”nın da kullanılması gerekmektedir.

Sanat eğitimi alan öğrencilerde görsel algının yanı sıra dokunsal algı farkındalığının oluşması için bir uygulama düşünülmüştür. Bu çalışma Gestalt Algı İlkeleri’nden yola çıkarak hazırlanmıştır. Çizilecek nesne, farklı duyu çeşitlerinin kullanılmasıyla bir bütün olarak algılanabilmektedir. Bu sayede nesnenin çizimiyle ilgili karşımıza çıkan problemlerin de bir bütün olarak algılanması sayesinde; çözüme ulaşmak hızlı ve yaratıcı (pratik) olacaktır.

Çalışma sonucunda sanat öğrencisinin, “Görsel Algı”sının yanında “Dokunsal Algı”sını da kullanarak, çevresindeki nesnelere daha iyi duyumsayacağını anlaması ve bunu kullanması hedeflenmiştir. Bu amaçla öğrencilerle yapılmış olan deneysel çalışma paylaşılacaktır.

Algı

Yaşama dair bilginin kaynağını veren “algı olgusu”; beş duyu organımızın sinirler aracılığıyla beynimize ilettiği bildirim olan “duyum” sayesinde gerçekleşir. Bu bildirimlerin yorumlanması ve anlatımlı duruma geliş sürecine “algı”, algılanan ve beyinde şifrelenip kaydolmuş bileşimine de “bilgi” denmektedir. Algılama; “duyu” ve “bellek” in büyük rol oynadığı birleşik bir eylemdir. Hatice Nevin Güven, “Resimde Görsel Algılama” adlı Sanatta Yeterlilik Tezi’nde algıyı; “Belleğin katkıları ve duysal izlenimle ortaya çıkan karmaşık, nesnel bilinç içeriğidir.” şeklinde tanımlamıştır. Bir başka tanım da “Sanat Eğitimi ve Tasarımda Temel Değerler” adlı kitabın yazarı Ahmet Özol’un belirttiği gibidir; “Algı, duyu organlarımızı etkileyen tüm dış etkenlerin beyinde yorumlanıp depolanması ve bu birikimlerle yeni etkenlerin bileşkesinin bellekte bütünleşmesidir. Birikim ve anlık algılar, tutumlarımıza yön verebilir.” (Özol, 2012:247)

Yani; daha önce deneyimimiz olan bir olguyu çabuk algılamak, ilk defa karşılaştığımız durumu öncelikle beynimizde var olan benzerleri ile ilişkilendirip, daha sonra kendi algımızı gerçekleştiririz. Bu bir ses, bir tat ya da bir doku olabileceği gibi görsel olarak da karşımıza çıkabilir. Gök gürültüsünü ilk kez duyan birey öncelikle korkakça çevresine bakıp ne olduğunu anlamlandırmaya çalışacaktır. Bu sesi tekrar duyduğunda sesin kaynağına yönelecek ve beliren soru işaretlerini yanıtlamaya başlayacaktır. Arkasından gelen yağmuru gözlemlediğinde ise artık “Gök gürültüsü”, ses ve görsel olarak beyinde şifrelenmiş olacaktır. Başka bir zaman diliminde tekrar gök gürültüsünü duyduğunda arkasından yağmur geleceğini daha önce şifrelemiş olduğu hatıralarından anımsayacak ve ona göre önlem alacaktır. Bu örnekte olduğu gibi duyumlarımız çevremizi tanımlamamızı sağlarken, belleğimiz geçmiş deneyimlerimiz sayesinde algı farklılıkları yaratır.

Belleğimize hükmeden beyin bazı durumlarda seçici davranabilir. Öyle ki Özol’un kitabında söylediği gibi; “İnsan görsel bir varlıktır. Ancak biz gözlerimizle değil beynimizle görürüz. Beynimiz o anda bizim için önemli olana göre, içeriye giren duysal bilgi karmaşasından anlık değer yargılaması yapar

ve çevremizdeki dünyanın mantıklı anlatılmasını sağlar.” (Özol, 2012:245) Ayrıca Özol yazısının devamında, Mariette DiChristina’dan aldığı bölümü paylaşır; “Beyin bazı nesnelere üzerinde odaklanıp bazılarını görmezden gelerek duyuşal girdileri işlerken, ne düşündüğünü bize söylemez. İllüzyonlara bizim yanıtımız açıklayıcı olabilir. Bilim insanları usun (akıl) daha derinlerde nasıl çalıştığını araştırmak için basit ve eğlenceli duyuşal oyunları, hileleri ve yanılsamaları uzun süredir kullanmaktadırlar.” (DiChristina, 2008:1)

Algının duyuşal bilgiyi toplaması, seçmesi, yorumlaması ve düzenlemesi düşünülürken aslında bu sürecin karmaşık olduğu görülür. Her şeyin duyum ile başlaması aslında algının gerçekleşmesi için bazı süreçlerden geçmesi gerektiğini göstermektedir. Duyum her bireyde aynıdır, yani objektiftir. Ancak algı göreceli olduğu için subjektif özelliğe sahiptir. Zaman, mekân, kültür, yaşanmışlık gibi olgular algılamayı etkiler. Bununla birlikte, bazı algılamalar dışında, ortak bölümler de bulunmaktadır. Bu “algıda değişmezlik kavramı” olarak isimlendirilir. “Örneğin kalemin ne olduğu öğrenilirken; şekli, rengi, cinsi ne olursa olsun kalemin nesne olarak ne işe yaradığı, beyinde kalem olarak oluşan imgenin ortak amacı ve evrensel bilgisini idrak edilerek öğrenilir.” (Tuğal, 2012:26) Artık bellekte yer etmiş olan bu bilgiler, nesnenin yeri değişse de yaklaşık olarak tanımlanıp anlamlandırılır. Bu açıdan baktığımızda beynimizde oluşan imgeler, algılama sürecinde etkilidir ve yönlendirici özelliğe sahiptir.

Alanın uzmanlarının da belirttiği gibi; algının şekli etrafımızdaki dünyayı tanımamız konusunda çok etkilidir. Olumsuz ve kötü deneyimler algı dünyamızda kalıcı yaralar bırakabilir ya da çevremizdeki olguları her şeyi ile yaşamamızı ve hayattan keyif almamızı sağlayabilir. Psikolojik boyutu ile algı; hayata dair tanımlarımızı şekillendirmektedir. Bizi biz yapan her türlü tanımları kendi içinde barındırmaktadır.

Görsel Algı

Plastik sanatlarla ilgilenen kişiler iki duyuyu aktif olarak kullanır; görme ve dokunma. Elbette bu yetiler kişisel farklılıkların ön planda olduğu bazı algılama çeşitlerini kazandırır. Özol’un belirttiği gibi; “Algı; dinamik, esnek ve derinlemesine duyuşal boyutu olan bir olgudur. Bu yönüyle sanatı yakından ilgilendirir. Sanatçılar yaratıcılıklarında, kendi algılarına dayanarak duyuşadıklarını özgürce kullanırlar.” (Özol, 2012:247) İşte bu nedenle Rönesans, İngiliz Romantizmi, Empresyonizm, Neo–Empresyonizm, Fovizm, Ekspresyonizm, Fütürizm ve Dadaizm gibi akımlar birbirlerinden farklı renk kullanışları, biçim arayışları, fırça vuruşları ve malzeme uygulamalarını barındırır. Monet, Matisse gibi göremez ya da Seraut’nın peyzajları Turner’in etkilerinden çok uzaktır.

Tüm bu örneklendirmeler bizi doğru bir “Görsel Algı” tanımına götürür. “Nesnelere ilişkin geçmişten gelen birikimsel bilgi ve etkilerle, gözlem anındaki duyuşaların birleşerek beyine kazandırdığı tanımlatıcı değerlerdir.” (Özol, 2012:247) Algının tek yönlü olamayacağı gibi görsel algı da bulguları tek bir açıdan değerlendirmez. İhtiyaç duyduğu diğer algı mekanizmalarını da harekete geçirip bir analiz gerçekleştirir. Bu analiz sonucunda oluşan duyum, bireyde davranışa dönüşür. Yaratıcı özelliğiyle sanatçı; ağacı kırmızı, yapraklarını mavi olarak betimler. Eserlerinde yanılsamayı kullanarak, izleyenlerin algılarını şaşırtmaya çalışır, farklı boyut arayışlarına gider.

Yanılsama

Yanılsamanın görsel algı ile başladığını söylemek yerinde bir saptama olacaktır. “Objektif olarak görme olayı ile beyinin işlevselliğine bağlı algı arasında, sonsuz ve zengin değişkenlik içeren bir duyuşal yapı vardır. Eğer, algı özneliği öncelik taşırsa, sanata yansıyan değerler, insanın kendi varlık gücü ile içselleştirdiğinden hareket eder. Bu da, daha çok kişiye özgü değişik ve çarpıcı sanatsal buluşları beraberinde getirir.” (Özol, 2012:244) İşte bu yüzden ki; mağara resimlerindeki insan ve hayvan figürlerini çizenlerin betimlemesi, Mısır sanatındaki frontal betimlemelerden farklıdır. Ya da Rönesans sanatındaki mekân algısı, çağdaş sanata geldikçe mekânsızlaşmaya doğru gider. Görsel algının farklılığından oluşan betimlemeler yanılsama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilim beraberinde teknoloji ve buluşları getirmiş, buna bağlı olarak da Çağdaş Sanat’ta yanılsama sorununa ait araştırmalar ve sorular derinleşmiştir. İçinde bulunduğumuz ortamdaki değişim ve dönüşüm; görünenin ve görünmeyenin sanatçıya çok boyutlu bir bakış olanağı sunmasını sağlamıştır. Hatta Pavel Florenski, “Tersten Perspektif” kitabında “Düşünsel amacı, arı ya da saf sanat dediği şeyi, yani görünmeyen

görünür kılındığı ve görüldüğü an görünmezleşmesini betimlemek, onu göz-merkezcil bir iktidardan azade kılarak, payeyi yeniden görünmeyenine kendine vermektir. Çünkü ortaçağın bitiminden bu yana egemen olan anlayış, gözü dünyanın efendisi konumuna getiren ve bu dünyanın ardında yatan görünmezliğin temsilini bahşeden görüştür: gözü bedenden retinayı dokunmadan koparan bir dünya algısıdır bu.” (Florenski, 2001:9) demiştir.

Algı bozulmasıyla ortaya çıkan yanılsamanın en büyük nedenlerinden birisi; görmenin sübjektif bir eylem olmasıdır. “Görme algısı her zaman optik fizik kuralları ile bire bir örtüşmemektedir. Fiziksel olarak algılanması gerekenden daha farklı algılanan görsel obje aslında bir yanılsamadır.” (Tuğral, 2012: 27) Bu şekilde oluşan optik yanılsamalar çoğunlukla alışkanlıklardan ileri gelmektedir. Çoklu algılamının yaratıcılığa olan etkisinden bahsederken, görsel algıyla birlikte yapılan uygulamanın önemli kısmına eşlik eden dokunsal algıya da değinmek gerekmektedir.

Dokunsal Algı

Dokunma duyusu, diğer duylara göre daha önce devreye girmektedir. Bebek daha doğmadan dokunma duyusuna sahiptir, doğum sonrası diğer duyların kullanılması ve gelişmesi söz konusudur. Dokunma, fizyolojik bağlamda sayısız reseptörlerden toplanan basınç, sıcaklık, ağrı ve harekete dair bilgilerin kombinasyonunun sonuçları ile bilgi üretiminin sağlandığı duydur. Tüm duyları dokunma duyusunun uzantıları olarak değerlendiren Pallasmaa şöyle der: “Göz bile dokunur; bakış bilinçdışı bir dokunuşu, bedensel mimesisi ve özdeşleşmeyi imler. (Şahin, 2020:79) Aristoteles ise Ruh Üzerine metninde dokunmanın çokluğuna dair şöyle yazmıştır: “Gerçekte dokunma tek bir duyu değil; fakat pek çok duyu ise, dokunulabilir duyların çok olduğu sonucu, buradan zorunlu olarak çıkar. Fakat sorun önce, gerçekte dokunma duyusunun tek mi veya pek çok mu olduğunu bilmek şeklinde ortaya konur. – bundan başka dokunma yetisi organı hangisidir? Ten mi ve diğer varlıklarda tene benzer bir şey midir? Veya hiç böyle değil; fakat gerçekte ilk duyu organı herhangi başka bir iç organı olduğundan, ten yalnız aracı mıdır?” (Aristoteles, 2014: 126).

Gestalt Kuramı ve Gestalt Algı Psikolojisi

İnsan gözünün görsel deneyimleri nasıl organize edip algıladığını, Alman ve Avusturyalı psikologlar 1900’lü yıllarda araştırmaya başladılar. Almanca’da koymak, yerleştirmek, düzenlemek anlamında gelen “stellen” fiilinden türetilmiş olan Gestalt; bir kuram olarak geliştirilmiştir. Gestalt kuramı sayesinde; algılama, öğrenme, bellek, hatırlama, problem çözme konularında yeni yöntemler oluşturulmuştur. Bu açıdan bakıldığında görsel algılama ve Gestalt kuramı arasında çok yakın bir ilişki görülmektedir. Max Wertheimer, Kurt Koffka ve Wolfgang Köhler tarafından ortaya atılan ‘Gestalt Algı Psikolojisi’ kavramı, “görsel algılamada daha önce göz ardı edilen birçok özelliği ortaya koyarak farklı bir bakış açısı getirmiştir.” (Tuğal, 2012:26) Gestalt okulunun başlıca temsilcileri olan bu üç psikolog ilk çalışmalarında algıyı, özellikle yanılsama olgusuyla açığa çıkan görsel algı örgütlenmesini konu alırlar.

‘Biçim Felsefesi’ olarak da adlandırabileceğimiz Gestalt Psikolojisi; her ne kadar algı konusunda çağdaş yaklaşımlarda bulunan bir ‘Psikoloji Okulu’ olarak tanımlansa da; aslında plastik sanatlar alanında eğitim alan öğrencilere ve eser üreten sanatçılara yol gösteren kuramlardan olmuştur. Önemli kuramcılarında olan Wertheimer bu ilkeye örnek olarak ‘storoskopik hareket’i (ard arda seri şekilde gösterilen hareketsiz bir dizi resmin yarattığı hareket hissi) gösterir. Resimlerin bütünüyle oluşan hareket aslında, tek tek incelendiğinde hiçbir resimde yoktur. Gerçekte bu hareket hissi, resimler arasındaki ilişkiden meydana gelmektedir.

“Gestalt Kuramına göre;

- Bütün, parçalardan önce algılanır.
- Bütünün algılanması bütüne ait parçaların algılanmasına göre daha kolaydır.
- Bütünler geçerli olan koşullar altında bakıldığında tam, basit, simetrik ve iyi olma eğilimindedir. (Paragnaz Yasası)
- Parçalar önceliklerini bütün içinde aldıkları yere göre alırlar.” (Tuğral, 2012:27)

Yöntem

Öğrencilerle Yapılan Çalışma

Gestalt kuramı; organize edilmiş bütünü, birbirinden ayrı olan parçalara göre daha kolay kavranıp öğrenildiğini ve akılda tutulduğunu göstermektedir. Aynı zamanda problemin bir bütün olarak ele alınıp çözüm aranması, kişiyi özgün buluşlara götürdüğü gibi zamandan kazanmasını da sağlamaktadır.

Bir sanat öğrencisi için algılama biçimleri çok önemlidir. Özellikle görsel ve dokunsal algılarını geliştirmeleri gereken öğrencilerin, parçalara ayrılmış problemleri çözmekte tam anlamıyla başarılı olamadıkları; ancak, problemin algısal bir organizasyon olarak çözülmek istendiğinde beklenen başarıyı gösterdikleri yapılan çalışmalarla görülmüştür.

Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nde verilen "Görsel Algı" dersi kapsamında ilk gün yapılan uygulamada, sanat öğrencilerinin algılama biçimleri gözlenmiştir. Öncelikle uygulamanın yapılacağı sınıf, öğrencilerin algılarını etkileyebilecek her türlü etmenden arındırılmıştır. Yapılacak çalışmanın hangi aşamalardan oluşacağı ve neler yapılacağı anlatılmıştır. Aşamalar şöyledir;

1. Öğrencilerin gözleri kapalı olarak objeyi çizmeleri (Dokunsal Algı)
2. Objeye kısa bir süre bakarak belleklerinde kalan çizimi yapmaları (Görsel Algı)
3. Objeye dokunarak ve görerek çizimin yapılması (Dokunsal-Görsel Algı)
4. Öğrencilerin yapılan üç çalışmayla ilgili olarak sözlü ve yazılı duyusal analiz yapması.

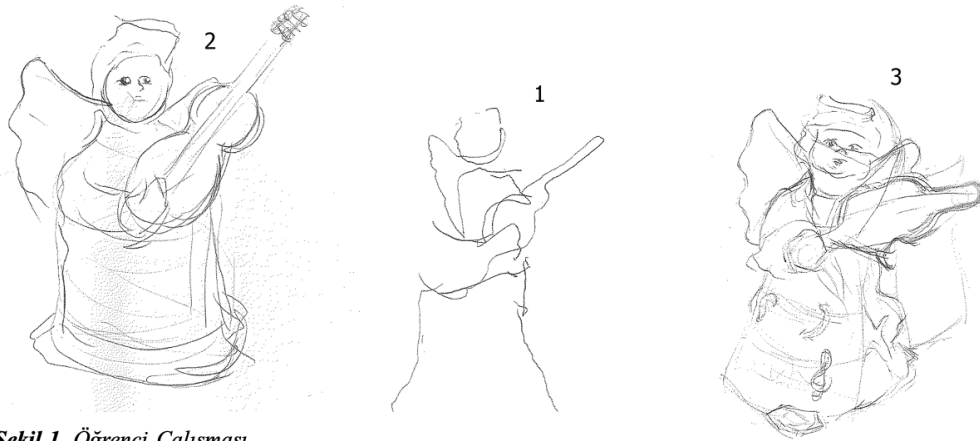
Öğrencilere resim kâğıdı dağıtılmış ve tüm aşamaları bu kâğıt üzerine yapacakları belirtilmiştir. Doku ve biçimsel özelliklerine göre seçilen objeler, gözleri kapalı olan öğrencilerin ellerine ilk aşamanın yapılması için verilir. Objeleri bir süre ellerinde biçimsel ve dokunsal olarak algılamaya çalıştıktan sonra, yine gözleri kapalı olarak kâğıt üzerine çizimlerini yaparlar. Çizim sırasında karşılaştıkları zorluk gözleri kapalı olduğu için çizgi takibini yapamamalarıdır. Bunu da yaratıcı bir yöntem ile çözenler gözlenir. Şöyle ki, kalemin ucunu diğer elinin parmağı ile dokunsal olarak takip eden öğrenci, çizimin hangi kısmında kaldığını anlayabilmektedir. Böylece aynı anda hem objeye dokunmakta hem de çizimini kâğıda yapmaktadır. Yaklaşık olarak 5-8 dakikalık bir zaman dilimi içerisinde şematik olarak objeler kâğıda aktarılmış olur. Çalışmanın en zor aşamasını, Gestalt kuramının doğasında var olan algılama, problem çözme ve yaratıcılık sayesinde kendilerine daha uygun bir ortam oluşturarak gerçekleştirirler. Artık dokunsal algıları sayesinde görmeden çizdikleri obje belleklerine yerleşmeye başlar.

İkinci aşamada ise öğrenciler, 10 saniye gibi kısa bir sürede objeyi sadece görsel olarak incelerler. Daha sonra obje önlerinden kaldırılır ve belleklerinde kalan görüntüyü kâğıda aktarırlar. Çizim sırasında bilinçli ya da bilinçli olmaksızın dokunsal hafızalarında kayıtlı olan algıyı kullandıkları gözlenmiştir. Kısa bir süre obje üzerinde gözlem yapmalarına rağmen, çizdikleri detaylar fazladır.

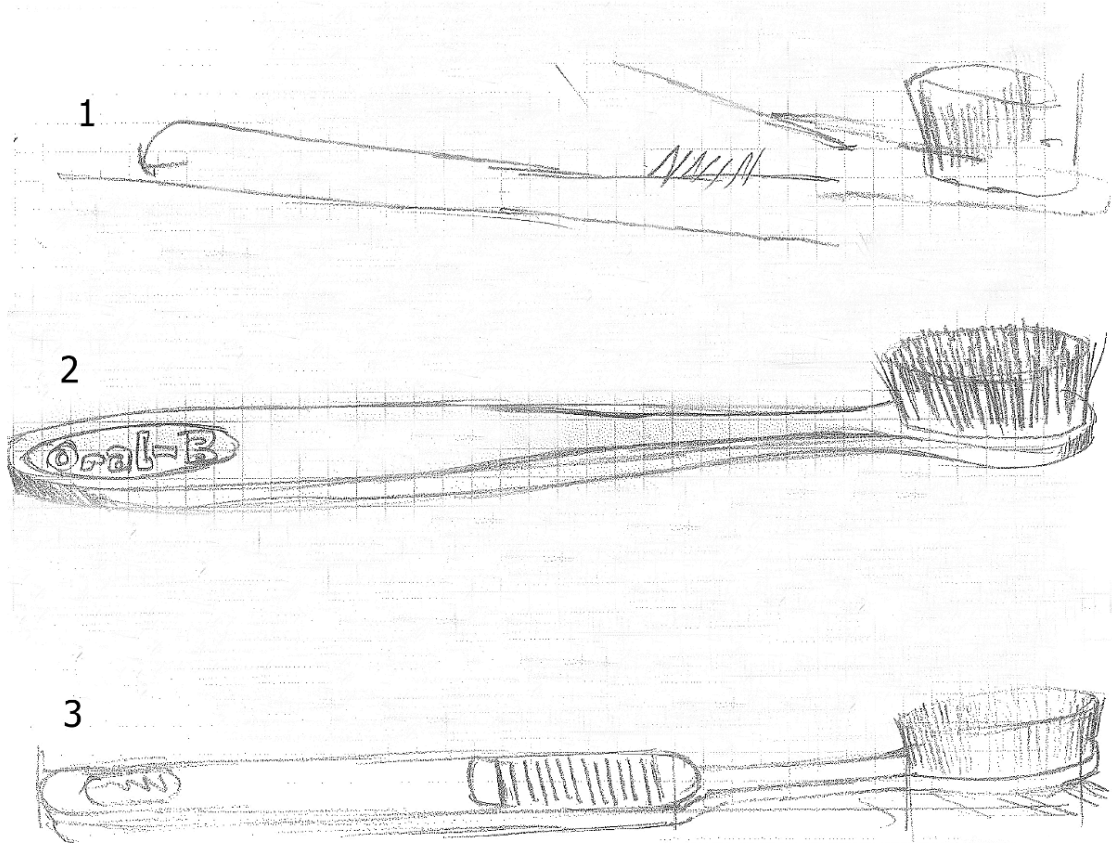
Son aşamada ise hem görsel hem de dokunsal duyularını zaman sınırı olmadan kullanarak çizim yaparlar. Burada belleklerinde var olan dokunsal ve görsel şifreleri de kullanarak daha hızlı çizim yaptıkları gözlenmiştir. Çizimler sırasında karşılaştıkları zorlukları ve hissettiklerini hem yazılı hem de sözlü olarak ifade etmişlerdir.

Öğrenci Çalışmaları:

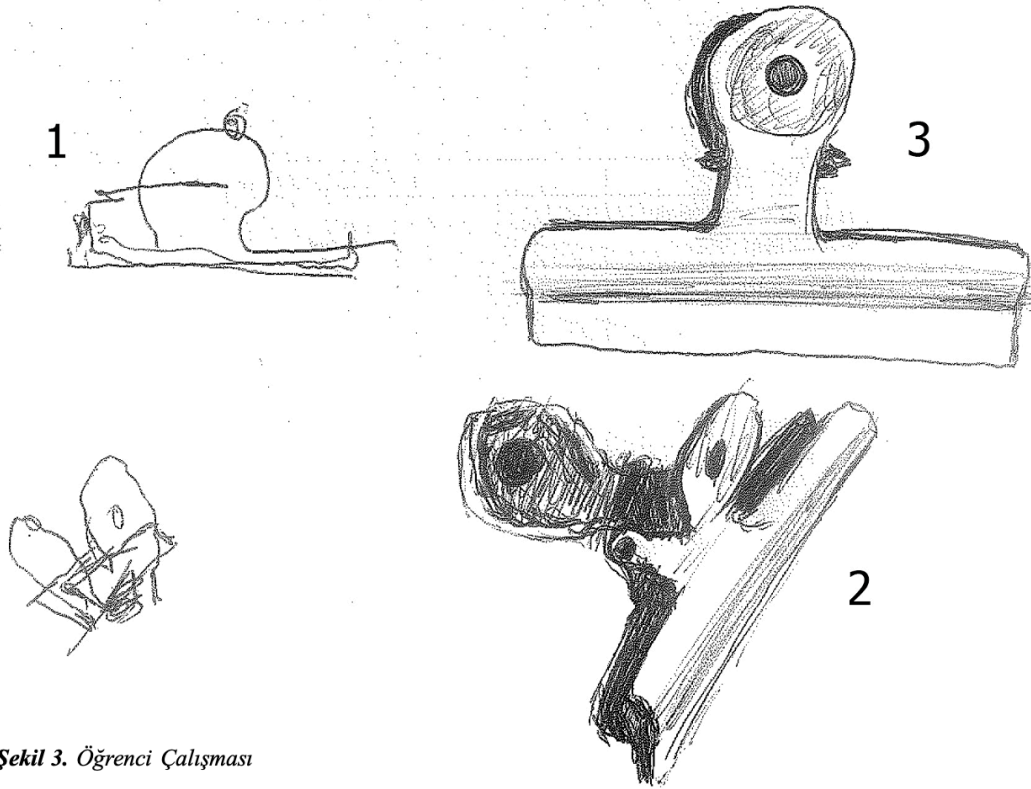
Yapılan çalışmaya ait bazı örnekler aşağıda verilmiştir. Çizimlerin hangi sıra ile yapıldığının anlaşılması için numaralandırma yöntemi kullanılmıştır.

Şekil 1. Öğrenci Çalışması

Sekil 2. Öğrenci Çalışması

Şekil 3. Öğrenci Çalışması

Sonuç

Öğrencilerle algı farkındalığı ve geliştirilmesi üzerine yapılan çalışma sonucunda; görsel algının dokunsal algı ile desteklenmesi gerektirdiği belirlenmiştir. Işık ve gölgelerden oluşan form yanılsamalarının görsel algıyı engellediği, aynı zamanda yüzey dokusunun sadece gözlem ile doğru biçimde algılanamadığı ortaya çıkmıştır. Özellikle plastik sanatlar üzerine eğitim alan öğrencilerin bu tür yanılsamalardan dolayı obje ve model formlarını aktarmada zorlandıkları gözlenmiştir. Çizimi yapılacak objeye dokunmanın beyinde görsel yanılsamadan dolayı eksik olan kısmın tamamlanmasını sağladığı, bu sayede optik gözleme en yakın formun çizildiği görülmüştür.

Öğrenciler bu çalışma sonrasında deneyim ve hislerini birbirleri ile paylaşmışlardır. Ortaya çıkan sonuç; gözlerin kapalı olarak objeye dokunmanın farklı bir dünyaya açılan kapı olduğu yönündedir. Bu kapı belleklerinde oluşan formun; biçim ve dokusunu anlamalarını daha da güçlendirmiştir. Objeye dokunmanın soğukluğu ya da dokusunun özelliği, formunun keskin ya da yumuşak hatlara sahip olması, tek parça ya da parçalı oluşunun belleklerinde belirlediğini ifade etmişlerdir.

Gözler açık iken objenin biçimsel olarak eksiksiz algılanamamasının en önemli nedeni; gözün optik görmeyi gerçekleştirirken çevrenin diğer etmenlerinden dolayı ya da dolaysız şekilde etkilenmesidir. Bu etkilenme gözün, objeye tam olarak odaklanmasını bazı durumlarda engeller. Kontrastımızın bozulmasına da neden olan bu tip durumlar, görme duyumuz pasifleşip, dokunsal algımız devreye girdiğinde ortadan kaybolmaktadır. İçinde bulunduğumuz bu saf durum, naif formlar çizmemize neden olur. Burada karşılaşılan tek sorun; gözler kapalı iken kâğıda bu görüntüyü aktarabilmektir. Bir sonraki çalışmalarda bu sorunu ortadan kaldırmak için farklı yöntemler düşünülmüştür.

Yapılan çalışma; obje ya da model çizimlerinde dokunmanın en az görmek kadar önemli olduğunu göstermiştir. Öğrencilerle yapılan fikir paylaşımında, bu tip egzersizleri dokunsal algılarını ve görsel farkındalıklarını güçlendirmek için uygulamaya devam edecekleri yönündedir. Alışık olduklarından farklı bir deneyimi yaşayan öğrenciler, artık yalnızca gözlem yaparak değil aynı zamanda dokunarak objeleri belleklerine şifrelemektedirler.

Bu çalışma “Gestalt Algı Psikolojisi” yöntemleri kullanılarak hazırlanmış ve Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü “Görsel Algı” dersi öğrencilerine uygulanmıştır.

Kaynakça

Aristoteles (2014), Ruh Üzerine, Sentez Yayıncılık, Bursa.

Arnheim, R. (2004), Art and Visual Perception, University of California Press, California.

Di Christina, M. (2008), Scientific American Reports, S:2, Published by Scientific American, New York.

Florenski, P. (2001), Tersten Perspektif, Sunuş: Zeynep Sayın, Çev: Yeşim Türkel, Metis Yayıncılık, İstanbul.

Genç, A., Sipahioğlu, A. (1990), Görsel Algılama/Sanatta Yaratıcı Süreç, Sergi Yayınevi, İzmir.

Genç, A. (2003), Algı Sistemleri ve Görüntü Estetiği, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, Erzurum, 0(3): 1-22

Gombrich, E.H. (1992), Sanat ve Yanılsama, Çev: Ahmet Cemal, Remzi Kitapevi, İstanbul.

Kaplan, S. (2003), Gestalt Görsel Algı Teorilerinin Bauhaus Ekolü İçinde Seramik Temel Teknikleriyle Uygulanması (Yüksek Lisans Tezi, Danışmanı: Doç. Bilgehan Uzuner), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Özol, A. (2012), Sanat Eğitimi ve Tasarımda Temel Değerler, Pastel Yayıncılık, İstanbul.

Sırmalı, E. (2009-2012), Görsel Algı Dersi Notları, Uludağ Üni. Güzel Sanatlar Fak. Görsel Algı Lisans Dersi

Şahin, A.R. (2010), Algı mı İdrak mı?, Psike-Art Dergisi, Kasım-Aralık 2010, Sayı:12, İstanbul

Tuğral, S.A. (2012), Oluşum Süreci İçinde Op Art, Hayalperest Yayınları, İstanbul.

Uçar, T.F. (2004), Görsel İletişim ve Grafik Tasarım, İnkılap Yayınları, İstanbul.

Görseller

Sırmalı, E., Görsel Algı Dersi Öğrenci Çalışmaları